

Sant och falskt i filmen *Shakespeare in Love*

SHAKESPEARE IN LOVE (1998, regi John Madden) är en härlig film som tål att ses många gånger. Upplevelsen av den förhöjs om man känner till vad i den som stämmer med den historiska verkligheten, vad som är fel och vad som är skämt. Här är ett blygsamt försök att reda ut vad som är vad:

Den stora felaktigheten är att William Shakespeare (Joseph Fiennes) i filmens början har skrivkramp. Han har redan erhållit förskott för en pjäs (Sådant förekom) men har bara fått till titeln *Romeo and Ethel, piratens dotter*. Skrivkrampen beror på kärleksbrist och löses när William får ihop det med den teaterintresserade unga överklasskvinnan Viola (Gwyneth Paltrow). Kärlekshistorien påverkar pjäsen, som utvecklas till *Romeo och Juliet*.

I verkligheten bygger *Romeo och Juliet* på en episk dikt av Arthur Brooke som publicerades första gången 1562. Den baserades i sin tur på en kort italiensk roman som översatts till franska cirka 1559. Shakespeare – och samtida pjäsförfattare – hittade sällan på sina pjäsintriger själva. De lånade från romaner, noveller, historiekrönikor, andras pjäser, med mera.

EN REALISTISK FILM OM SHAKESPEARE skulle ha visat honom läsandets större delen av tiden som han inte skrev eller stod på scenen. Den skulle också ha låtit honom söka inspiration i området kring St Pauls-katedralen. Där fanns centrum för Londons bokförsäljning, med butiker och stånd som var öppna från tidig morgon till sen kväll.

Däremot stämmer det när en person i filmen säger att pjäsförfattare är betydelselösa – de hade låg status på Shakespeares tid. Gatorna i London var minst lika tränga och smutsiga som de framställs här. Det var vanligt att myndigheterna förbjöd teater och andra offentliga tillställningar när pesten härjade i London. Små roddbåtar (wherries) som gick i taxitrafik på Themsen var ett viktigt transportmedel för storstadens befolkning.

Rose-teatern där mycket av handlingen utspelas är en relativt trogen rekonstruktion av den teater som fanns i Southwark, söder om Themsen. Originalen var dock troligen mer färgstarkt och praktfullt än vad det ser ut här. Däremot blir det litet missvisande när filmen nämner Curtain-teatern i norra förorterna som den främsta konkurrenten till Rose. En stor utomhusteater med det namnet låg norr om city, men bredvid den fanns den ännu större och viktigare the Theatre. (byggd 1576). Kanske var

filmskaparna oroliga att publiken skulle bli förvirrade över att en teater hette the Theatre.

MÅNGA AV ROLLFIGURERNA har historiska förebilder. Sir Edmund Tilney (spelad av Simon Callow) var Master of the Revels och ansvarig både för underhållning vid hovet och för teatercensuren. Philip Henslowe (Geoffrey Rush) ägde Rose-teatern. Edward – Ned – Alleyn (Ben Affleck) var den stora stjärnan där, medan Richard Burbage (Martin Clunes) var den ledande aktören på Theatre. I rollistan finns också namnen på några av tidens skådespelare: Henry Condell, John Hemmings, Will Kempe.

Christopher Marlowe (Rupert Everett) var den största dramatikern i England före Shakespeare. Han blev mycket riktigt dödad i ett knivslagsmål 1593. I kretsen kring Rose-teatern finns en våldsfixerad pojke som heter John Webster (Joe Roberts). Så hette en pjäsförfattare som kan ha varit skådespelare, och som skrev pjäser från 1607 och framåt.

Tidigt i filmen spelar en skådespelartrupp Shakespeares *Två ungherrar från Verona* vid drottning

Joseph Fiennes som Shakespeare i filmen *Shakespeare in Love*

Elisabeths (Judi Dench) hov. Det stämmer med verkligheten, sådant skedde ofta. Däremot hände det aldrig att drottningen besökte en offentlig teater.

Ett viktigt inslag i intrigen är att William vill få ihop 50 pund för att kunna köpa in sig som andelsägare i truppen Chamberlain's Men. Där finns det en viss sanning: skådespelartrupperna ägdes och leddes av ett kooperativ på åtta-tio aktörer. Det förekom att man sålde och köpte sina andelar. Men Chamberlain's Men bildades inte förrän 1594. Marlowe dog som nämnts 1593 och *Romeo och Juliet* tros skriven mot slutet av 1596.

DIREKT FELAKTIG ÄR DEN BILD filmen ger av auditions och repetitionerna inför uppsättningen av *Romeo och Juliet*. Så gick det inte till på Shakespeares tid. Skådespelartrupperna framförde olika pjäser varje eftermiddag. När man skulle spela ett nytt stycke fick varje aktör lära sin rolltext på egen hand, sedan samlades man några förmiddagar för att foga samman helheten och lösa eventuella problem. Det var givet att andelsägarna tog hand om de stora rollerna.

DÄREMOT STÄMMER DET ATT DET inte fanns några skådespelerskor i England. Alla roller som unga kvinnor spelades av halvvuxna pojkar som ännu inte hade kommit in i mål-brottet. Varje trupp hade tre-fyra ynglingar anställda. De knöts till truppen i 10-12-årsåldern och kunde bli mycket duktiga. Engelska resenärer i Italien skrev brev hem att såväl teatrarna som skådespelarnas kostymer var torftigare än i London, men att skådespelerskorna spelade kvinnor lika bra som de engelska pojkaktörerna! Det var inte bara i Italien som kvinnor kunde stå på scen utan även i Frankrike och Spanien. I England dröjde det till 1660.

ETT SKÄMT ÄR DET NÄR WILLIAM i början av filmen har en souvenirmugg från sin födelsestad Stratford-upon-Avon. Likaså att han prövar olika varianter av hur han ska skriva sitt namn. I de sex namnteckningarna som finns bevarade efter den

verkliga Shakespeare stavar han sitt namn olika varje gång! Ohistoriskt är att han slösar med papper, det var dyrbart. Ett anakronistiskt skämt är det när han går till en doktor, för att i ett slags psykoanalys tala om sina skrivar- och kärleksbekymmer. Skämtet blir skojigare om man känner till att Anthony Sher, som spelar doktor Moth är en aktör som är känd för sina psykologiskt djuplodande tolkningar av många Shakespeareroller.

SHAKESPEARE IN LOVE HAR TVÅ namngivna manusförfattare, amerikanen Marc Norman och britten Tom Stoppard. Arbetet gick till så att Norman skrev ett manus som sedan reviderades av Stoppard. Jag har inte kunnat se DVD-utgåvan av filmen, som bland annat innehåller intervjuer med dem båda, men såväl Norman som Stoppard lär i stort sett tala som om den andre manusförfattaren inte fanns! Det är rimligt att tro att Stoppard har förtjänsten för merparten av de tidstroga detaljerna och även för de anakronistiska skämten.

Så här gick pjäsförfattandet ofta till på Shakespeares tid. Det var vanligt att två, tre eller fler författare skrev en pjäs tillsammans. Likaså dribblande man gärna med årtal och historiska fakta för att få till en bättre intrig. Även om det hade varit roligt att se William läsa åtminstone

ett par böcker och sökande bland bokständer vid St Paul's så hade en film som gestaltat honom som en passionerad läsare näppeligen spelat in 250 miljoner dollar och fått fyra Oscars-statuetter. Det är faktiskt skojigare att se honom tampas med Gwyneth Paltrows lika tuffa som ljuva Viola!

Eventuellt har Marc Norman (och Stoppard?) också tagit efter de elisabetanska pjäsförfattarnas vana att sno intriger. 1988 kom den väl-etablerade deckarskribenten Faye Kellerman ut med *The Quality of Mercy*, en 590 sidor tjock detektivroman som utspelats i London 1593. William Shakespeare är huvudpersonen och hans kärlekshistoria med den unga judinnan Rebecca har många drag gemensamma med turerna mellan William och Viola i filmen. (Bokens huvudtema är smuglandet av judiska flyktingar från inkquisitionens Spanien, och pjäsen William inspireras till *Köpmännen i Venedig*.) Idag har författare dock copyright och Kellerman stämde filmbolaget för plagiat.

En annan inspirationskälla för filmen är Caryl Brahms och S J Simons humoristiska roman *No Bed for Bacon* från 1941. I den förekommer inte bara William Shakespeare utan också en lady Viola som klär ut sig till man för att bli skådespelare.

Text: Kent Hägglund

Gwyneth Paltrow och Joseph Fiennes i filmen Shakespeare in Love